

nost bi bila, da bi zadnje tekste, ki niso tako neposredno vezani s celoto, preprosto izpustil. Mislim, da bi bila zbirka, omejena le na najpomembnejše razdobje sovjetske književnosti, samo še bolj učinkovita.

Zbirko spremlja informativen uvod, na koncu pa je urednik dodal še bio- in bibliografske podatke o avtorjih. Spričo pomanjkanja tovrstne literature pri nas je to nedvomno zelo koristno.

O samem prevodu je težko govoriti, če človek nima pri roki originalov. V splošnem se bere gladko. Tu in tam je nekaj ohlapnosti (na primer, zamenjava dveh enako zvenetih, a po pomenu različnih besed: »klop« pomeni v ruščini stenico, »pozdravj menja« je »čestitaj mi«), nenavadnih, nekam tuje zvenetih besed in obratov, nekaj rusizmov (»kabinet« je delovna soba, namesto »glas iz prostora« je bolje »glas iz občinstva«), to in ono bi se dalo povedati drugače, vendar je treba upoštevati, da je večina teh tekstov za prevajalca pač trd oreh.

Skratka: v zbirki so pomanjkljivosti, a večina le-teh je neizogibna. Gotovo pa je, da gre uredniku in prevajalcu hvala za delo, opravljeno v težavnih razmerah, ker je tako približal slovenskim bralcem literaturo, ki je zanimiva in pomembna.

Vera Brnčič

Zapiski

ŠOPEK IMORTEL NA GROB DR. ANTONA DEBELJAKA

I baš nijem ne će bit mog groba muk

Na ta Nazorjev stih me je spomnil nepričakovan cvrkut ptičic, ko sem se v pričasnem jesenskem popoldnevu približal tesno odmerjenemu prostorčku, kjer je pred petimi leti mati Gaja sprejela v svoje naročje izmučeno telo ustanovitelja *Tičistana* in avtorja *Ptičjega raja*.

Že zbirka *Bajk, basni, pripovedk — raznih časov raznih spletk*, ki jih je neutrudni pisatelj v svoji »častitljivi dobi« med ptičjim petjem nadrobil slovenski deci návečer velike osvobodilne vojne ter jih daleč od učiteljske izumetničenosti in vzgojiteljske prisiljenosti spretno osolil z uporabnimi nauki o človekovi prostosti, zasluži, da bi se naše mladinsko založništvo priložnostno oddolžilo njegovemu spominu. Toliko več in tem bolj zasluži trajnega spomina njegovo drugo obsežno delo malone na vseh področjih literarne ustvarjalnosti, v jezikoslovju, kulturni kronografiji in ne navsezadnje literarni žurnalistiki. Ob njegovi prerani smrti je bil izrečen predlog o izdaji izbranih kakovostnih spisov, ki bo »najlepsi književni spomenik našega prizadevnega polihistorja« (B. Borko). Marsikaj uporabnega bo nemara še v literarni zapuščini, kolikor jo hrani njegov brat inženir, nekaj je pa žal raztresene po raznih uredništvih. Kakor je imel za življenja zmerom dovolj vnetih bralcev, tako tudi postumen izbor njegovih del gotovo ne bi pogrešal zadostnega števila ljubiteljev njegove besede, zlasti ne njegova vedra kramljanja in živahni potopisi z zdravim podsmehom, saj je poudarjal, da veselje raje podpira kakor podira.

Žal je dr. Antona Debeljaka zadnja leta spremljala bolezen, ki je počasi, toda z neko določnostjo usodno slabila njegovo ne posebno močno telo. S trdno voljo se je kolikor toliko obdržal v povoljni kondiciji, dokler se ni zajedla vanj zlobna astma. »Življenjska pot tega samotnega popotnika ni bila lahka« (Fr. Albreht), vendar si je za prijazno gledanje na svet prisvojil vodilo: Keep smiling — lepo na smeh, še med trnjem so rože! Nedolgo pred vojno je bil še ves svoj Crassus. Objavljal je manj, iz zasebne korespondence je pa še naprej bleščal njegov zdravi pogled na življenje. Tako je poslal svojo sliko z besedilom: Prizor je z Raba, iz Lopára, ko žre ga julijska sopara. Sledijo onomatopoični verzi:

Pustivši sinjkasto plitvino,
vohljá jestvino in pitvino.
Najé se rib, tri čáše zvrne,
pa vrne se med bore črne,

da mojster Maistral ga boža,
da pozamórci se mu koža.
V prebavo urno žverga murnov
žigžaga žolto žarke žurno.

Vojna in okupacijske tegobe so storile svoje. Povrh je prenapet dijak zagrešil nad svojim profesorjem veliko zlo, ki ga je močno potrló. Osumil je že bolnega, nacionalno čistega poštenjaka. Ko se je ovadba izkazala kot prostaška laž, je Debeljak, »blag, najblažji človek« (kar jih je poznal Fr. Albreht), molče odpustil nepridipravo, ko ga je prosil odpuščanja!

Po vojni ga je bolezen vedno bolj mučila, vendar še nihče ni slutil, da bo tako naglo začela razjedati korenine njegovih telesnih funkcij. Prvič sem se zamislil, ko mi je v maju 1950 sporočil na otok Lopud pri Dubrovniku: Od januarja sem preneko noč mislil, da se bom drugo jutro mrtev zbudil: naduha, krči... Upokojen sem, a učim honorarno še v dveh razredih štiri ure na teden. Sicer slovenim Cervantesa... Po kosilu grem zjutraj na Šmarno goro, zvečer pa večerjat zgodaj Pod skalco v gostilno kulturnikov, kjer dobro strežejo. Zgodaj hodim spat. Hrepenim po morju, da bi se malo utrdil za bodočo zimo, ko ne bo kurjave. Lani sem s težavo prišel k morskemu bregu, letos bom kot upokojenec še teže. Kako malo je vreden človek!

Te vrstice so poleg optimističnega sporočila, da vzlic boleznim in upokojitvi dela, prevaja, da hodi celó na Šmarno goro (kasneje mi je v jeseniški bolnišnici zaupal, da mu je to svetoval star alpinist, češ da bo tako pregnal naduho!), prvič vsebovale mrko razpoloženje in smrtno slutnjo, čeprav še z njemu lastnim podsmehom.

Odtlej je šlo korakoma nizdol. Pogostnejše, vedno hujše muke, vendar je delal, kadar in kolikor je mogel. Menim, da storim uslugo (tudi literarnim zgodovinarjem) z objavo še nekaterih odlomkov iz njegovih zadnjih pisem in drobnih beležk iz sožitja pod Možakljo na pomlad njegovega poslednjega leta. Delna osvetlitev »jubilanta« kot človeka naj pripomore k pravičnejšemu presojanju njegovega vsestranskega kulturnega dela tudi pri tistih redkih tovariših, ki se radi naslanjajo na posebnostih njegovega jezika v izvirnih spisih in prevodih, hkrati pa očitajo zastarelost njegovemu izrazoslovju.

Romal je iz kraja v kraj, iz bolnišnice na klimatsko zdravljenje in spet nazaj. Kdaj pa kdaj je nadaljeval začete spise, ki so ga zvesto spremljali, često s pisalnim strojem vred. Zadnjega dne v oktobru 1951 je pisal: Od 1. V. do 27. X. sem se ogibal svojega stanovanja, ker mi nobeno zdravilo ni več pomagalo. Bil sem 28 dni v Radencih, 44 dni ob morju, 25 dni v Radovljici, dvakrat v ljubljanski bolnišnici, enkrat v jeseniški. Tu mi je primarij punktiral na nekaj mestih ledje... S tem je olajšal dih, a povzročil začasno hud glavobol, ki pa je takoj prenehal v vodoravni legi. Kadar sem se v teh 6 mesecih vrnil domov »ozdravljen«, se mi je vselej v 4 do 7 dneh ponovilo neznosno zlo, po punktaciji upam zdržati nekaj časa, a skrajnje treba paziti, da se ne prehladim. Hudo je, ker za delo nisem dosti zmožen, hitro se upeham, težko hodim, mnogo moram ležati... Koliko načrtov imam, ki bi jih rad uresničil, to pa ne bo mogoče, ako se bom moral za stalno naseliti kje ob morju, saj brez knjižnice ne gre delo izpod rok.

Zaman je iskal zdravja. Zavedal se je, da je mogoče le olajšanje. Bolelo ga je, da ni mogel delati po volji. Intenzivno se je živil v umislek, da mu bo preselitev k morju omogočila delo, brez katerega zanj življenje ni imelo pomena; pa tudi ta načrt mu je grenila skrb zaradi pomanjkanja slovstvenih pripomočkov.

Za novo leto 1952 je bil že vnovič v jeseniški bolnišnici, kjer sem preživel v njegovi sosesčini nekaj pomladanskih tednov. Kakor sem bil vesel, da sem se nepričakovano sešel z njim — kolikor se pač more veseliti sobolnik z enakimi težavami — tako mi je bilo žal, da sem moral biti priča njegovega očitnega hiranja. Pogled na njegovo glavo z značilnimi potezami mislečega, vase zatopljenega moža, s pogreznjenimi očmi pod debelimi lečami, s čelom, globoko zarezanim z brazdami, z brezbarvnimi ustnicami se mi je za vedno vtisnil v spomin kot groteskno izmaličena znana Bucikova karikatura, viseča v grozljivi sferi. Pri vsem je bilo vendarle nekaj uric — seveda v pretirani

vrsti — ko je mogel kramljati, kakor je znal le on. Živo ga je zanimalo, kdaj bo izšel njegov prevod Balzacovih *Contes Drolatiques*, ki sem ga hranil, dokler ga ni izročil SKZ. Čudil sem se, ker ga ni več vznemirjala skrb, če in kako bo kdo popravil njegovo slovenščino. Le kdaj bo izšlo, ga je skrbelo v raznih inačicah. Dobil je na račun nekaj jurjev. Z njimi pojde na morje, je menil. Kdo bo dobil še kaj, če se bo izid Okroglih povesti zavlekel, to ga ni toliko skrbelo, kolikor mu je bilo za povod šaljive domislice. Brali jih bodo vsi, je rekel, čeprav morda ne tako prevzeti, kakor je bil na kraju prve vojne dr. Vratović, ki jih je bral 1. novembra 1918 v Puli v pričakovanju smrti, ker se je raznesla vest, da bo vsak čas eksplodirala smodnišnica. Bil je sam v hiši in vse ulice prazne. Tako zatopljen je bil v branje, da je pozabil na smrt, eksplozije pa ni bilo.

Glede prevajanja je imel lastne nazore in pravila. V glavnem: Strogo vzeto, se more prevesti le tisto, kar v jezikovni tvorbi ni višje od voznega lista ali navodila za uporabo. Umetnine pravzaprav ni mogoče prevesti. Če se to vendarle zgodi, gre pri tem toliko v izgubo, da postane šala, češ da obstajajo samo slabi in manj slabi prevodi, resna zadeva. Pravo bistvo jezika je v najtesnejši zvezi ali sorodstvu med duševno posebnostjo in oblikovanjem jezika posameznega naroda. Le redko velja ena sama beseda za isto stvar v dveh jezikih in to le tedaj, ako sta si oba jezika sorodna v govoricah in kulturi. Od tod toliko nesporazumov med posamezniki, pa tudi med narodi. Celó vojne, ako diplomati ne umejo ločiti in upoštevati psiholoških razlik med narodi in njihovimi jeziki. Načelno ni besede, ki bi natančno ustrezala besedi v drugem jeziku. Ne gre samo n. pr. za spleen, bonmot, esprit. Kdor ne čuti, da francoski ami s prijateljem ni popolno in stoodstotno pravilno preveden, ta more tudi džamijo prevesti v cerkev. Nihče ne bo iskal oznake za papagaja pri Eskimih ali za galeba pri Indijancih v pragozdu. Kaj je torej dolžnost prevajalca? Vesten, odgovornosti pred lastnim in tujim narodom zavedajoč se prevajalec mora spoštovati duha izvirnika bolj kakor trenutno stanje lastnega jezika. Prepustiti se mora notranjemu vplivu originala v višji jezikovni rasti. Tako bo tudi njegov jezik gibljivejši. To je tisto, kar stori pravi umetnik z jezikom. Prevajalec naj se ne plaši pred poglobitvijo lastnega jezika z jezikom pisatelja, ki ga prevaja, kadar gre za veliki vzor in ne morda za izdelek občevalnega ali pogovornega jezika, ki ni nikjer dober. To pomeni močno duhovno osvojitve tuje jezikovne dobrine. Geniji so naravno tudi tu izjeme. Ti morejo in so že s svojo silno jezikovno ustvarjalnostjo in mladostno sprejemljivostjo velika dela tujih duhov v celoti umetniško prelili. Možnosti našega jezika so še neomejene, zato bi moralo biti prevajanje važno oplemenitilo delo. Kakor pravi pesnik in pisatelj tako more tudi pravi prevajalec ob tujih jezikih zmerom znova ugotoviti obseg, izobilje, gibčnost in moč slovenščine. — Mislim, da sem po zapiskih v dnevniku navedel glavne »nauke« Debeljakove jezikovne dialektike v zvezi z mejami prevajalske umetnosti.

Dr. Fr. Brandstetter je skrbel zanj, kakor bolje ni mogel. Žal so bila zdravila v raznih oblikah, brez katerih ni mogel in hotel živeti, večji del njegova vsakdanja hrana. V takšnem stanju bi bilo kakršnokoli zdravljenje zelo vprašljivo. Zdaj pa zdaj mu je nekoliko odleglo in že je bil pri pisalnem stroju. Levi del mizice v bolniški sobi je bil pokrit z večjimi in manjšimi lističi, ki so mu bili zasilni nadomestek knjižnice. V tem času, tako bližnjem smrti, ki jo je kljub vsem delovnim načrtom že sam slutil, se je ukvarjal skoraj izključno z etimološkim delom. Tako je imel n. pr. sestavek o žabi, za katero je nabral nad sto slovenskih izrazov. Pisal je celó znanstvene razprave. Nekaj jih je izšlo že po njegovi smrti. Pripravljal se je na končno preselitev k morju. Večkrat je v nekakšni umišljeni prizadetosti omenjal, da je v našem istrskem primorju dosti praznih hiš, ki so le za nekaj tednov v letu naseljene in kjer bi se mogel najti zanj primeren prostor, kakor je to v navadi ob Črnem morju za ruske književnike. Preden je v aprilu zapustil bolnišnico, se je v vezani besedi poslovil skoraj od vsega osebja.

Sredi julija me je presenetila njegova drobna in skoraj kaligrafsko s črnilom popisana dopisnica. Poročal je: Ponesrečeno klimatsko lečenje v Savudriji me je odpodilo v piransko bolnišnico, ta pa me je oddala lj. kliniki: *Alergen!* Ker mi je bilo čedalje slabše, sem se sprosil v Maribor... Primarij

H. mi je naklonil šest zelo bolečih mlečnih injekcij. Že po prvi sem doslej prost naduše... Uspeh takega zdravljenja je dokaj trpežen v 90 %. Bom li še jaz vmes? Da je pred 12 meseci kdo v Lj. porabil metodo LAC pri meni, bi bil trpinu prištedil neštete krute muke, državi pa par sto tisoč din. Nihče se ni lotil tega recepta iz strahu pred mojo insuffic. cordis. No, po tolikem trpljenju 8-mesečnega špitalovanja, ko sem često sanjaril o nasilnem koncu, mi srce zdajle zatrdno ni bilo močnejše ko lani osorej, pa sem poskus vendar prenesel... V tej bolnišnici me je zapazil prof. glasbe F. Juvanec, Stritarjev najbližji sorodnik (njegov pok. oče je uglasbil moje stihe Slovenska zemlja), me obiskuje in me 19. 7. pospremi v Lovrenc na Pohorju v taksiju (1500 din), hotel Bittner. Tu ostanem kak mesec (300 din na dan, morda plača SZ). Dr. Brežnik mi napoveduje obisk iz Ptuja. Dr. Černič pa me razvaja s sadjem, vinom, kavo itd. Ubrani se skoro ne morem. Dopisnico Ti odpošljejo iz Maribora, če si morda odrinil v »Mučeniško Drago«.

Bil je to zadnji plamenček velikega trpina. Ožarek debelca ni mogel osvetliti temnote mojega dvoma. »Bolj dan na dan brli življenja sveča, dokler ji reje zmanjka in ugasne.«

Niti trije meseci niso pretekli, ko sem spet na Lopudu prejel dopisnico (poštni pečat Jesenice na Gor. 11. X. 52), pisano s svinčnikom v zverženih vrsticah: Dragi prijatelj, hvala za pošiljko. Za 14 dni sem prišel na Jesenice, pa sem že mesec in pol tu in še ne vidim dne, ko odrinem v Dom staraca v Lovranu. Prvo nakano — lečenje v Gleichenbergu smo opustili iz pomanjkanja deviz — upam, da se mi vsaj selitev k slanemu elementu ne bo izjalovila. Tako se mi je posulo bivanje v Lovrencu na Pohorju, kjer sem zdržal samo teden dni, nato pa moral spet v mariborsko bolnico. Nekako pred tednom dni se mi je stanje precej poslabšalo, mislil sem na svoj konec, a injekcije (plazme?) so mi vrnilo dokaj prejšnjih moči. V Dubrovniku mora biti še precej topla in se za trdno čutiš bolje ko v Sloveniji.

Nisem mogel odtegniti pogleda od tresoče se pisave na kartici, ki je prišla do mene prav na otoku, kjer se je pred 17 leti mudil sin slovenske Črne gore z rojakom geografom dr. Rusom na svojem križarjenju po sinji Adriji, koder je vodil številne bralce tudi skozi kulturo in ideje v svojem literarno-žurnalističnem potopisu. Čeprav nisem dvomil o njegovem resnem stanju, sem mu nemudoma svetoval, naj ne hodi v Dom staraca, ker sem slutil, da bo tamošnje okolje usodno vplivalo nanj. Vsi nasveti — dobil jih je tudi od drugih — niso mogli omajati njegove trme, ki je bila menda njegova edina »slaba lastnost«, vsaj v bolezni.

Tako se je zgodilo, da se je »brat blodnih žerjavov« selil z njimi proti jugu, kjer mu je na osvobojeni zemljici Velega Jože ugasnilo sonce življenja, sklonjenemu nad mizo, pri kateri je nedvomno poslednjič sanjal o svojih še neuresničenih načrtih.

Krivo obveščenim ljubiteljem Debeljaka bo, prepričan sem, povsem zadostovala izjava njegovega večletnega zdravnika, prim. dr. Brandstetterja:

»Dobro razumem Vaše presenečenje o smrti Vašega prijatelja Debeljaka. Tudi jaz sem bil na istem kot Vi. Postal mi je ljub človek in prijeten bolnik, vendar njegova nagla smrt je razumljiva. Dolga leta astma, premnogo injekcij, ki pomagajo v napadu, vendar zvišajo krvni pritisk, neprespane noči, izčrpanost. Pri kliničnih preiskavah ni bilo najti ničesar posebnega na srcu in ožilju« (Jesenice, 13. XII. 1952).

Ivan Podržaj

O ZAJEMANJU DOMA IN DRUGOD

Kljub pol resni, pol šaljivi opombi uredništva, ali bo kdo odgovoril na ponovno ofenzivo »slavofilov«, se ni nihče oglasil k zapisku »Zajemajmo iz slovanskih jezikov«, ki ga je objavil B. Borštnik v 1. letošnji številki JiS (str. 48). Ker pisec deloma polemizira z mislimi, izraženimi v mojem članku v prejšnjem letniku, bi mu hotel na kratko vendarle odgovoriti, ker se mi zdi, da mu je treba. Še posebno, ker je nekaj podobnega govoril tudi Vinko Gaberski v isti številki (Kroatizmi in arhaizmi, str. 38—40). Kjer se bo dalo, bi rad odgovoril obema hkrati.